

رمضان؛

ماه عبادت، تربیت و رحمت*

ماه رمضان رسید و ما به هم نرسیدیم! نه پارسال و نه امسال، قسمت نشد که افطار دسته جمعی کرده، «اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ»^۱ از شماها بشنوم و سحر برایتان «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ بَهَائِكَ بِأَبْهَاءٍ...»^۲ بخوانم!

ماهی رسید که گرسنگی و مختصری تلخی دارد. اما رحمت خدا و تربیت دنیا برای شما می آورد. ماهی که نمونه کوچکی از زندگی واقعی و سرمشقی از راه پیروز شوندگان است.

امیدوارم اگر من امسال نیستم و در زندان دعایتان می کنم، شما موفق و شاد باشید. رحمت و رضای خدا و سلامتی و توانائی نصیبتان بشود و قدر این ماه مبارک را بدانید. مختصری گرسنگی و بی حوصلگی می کشید. اما به معده و مزاجتان استراحت و اجازه می دهید به خانه تکانی داخلی پردازد و زهرها و زیاده‌ها را بیرون بریزد. طولی نمی کشد که به افطار به آزادی غذا می رسید. به خودتان تبریک می گوئید که عرضه به خرج داده، توانسته‌اید بر مشکل روزه و بر نفس مسلط شوید. دیگران چنین قدرت و عرضه‌ای ندارند. ناراحتی روزه بالاخره فراموش می شود. اما اصلاح جسم و تقویت روحیه و اراده و ثواب آخرت برایتان باقی می ماند. حضرت امیر(ع) می فرمود:

* این اثر را زنده یاد مهندس مهدی بازرگان به هنگام بازداشت در «زندان قصر»، به مناسبت شروع ماه مبارک رمضان، در تاریخ ۱۳۴۲/۱۰/۱۲، برای همسر و فرزندان خود ارسال کرده‌اند. عنوان اثر از متن نامه گرفته شده و از مؤلف فقید نیست (ب.ف.ب).

۱. دعای افطار: خدایا برای تو روزه گرفتم.

۲. دعای سحر (به نقل از امام رضا(ع) که فرموده‌اند امام محمد باقر(ع) آن را می خواندند):

خدایا من از تو درخواست می کنم به حق نورانی ترین مراتب انوارت ...

«لِلصَّوْمِ فَرْحَتَانِ عِنْدَ الْإِفْطَارِ وَ عِنْدَ لِقَاءِ اللَّهِ»^۱

برای روزه دو لذت است، با روزه گرفتن، حیوانیت و اسارتِ شکم و شهوت را از خود دور می‌کنید و در عوض به خدا نزدیک می‌شوید. برای آنکه با شکم سیر و زندگی راحت، آدم بی‌خیال و غافل و تنبل می‌شود. ولی گرسنگی و احتیاج، شخص را بیدار و هوشیار می‌کند. فکر باز می‌شود و ذوق شکفته می‌شود. صفا و روحانیت زنده می‌شود. از طرف دیگر ناتوانی خود و احتیاجمان را به نعمت‌ها و نیروهای خدا کاملاً حس می‌کنیم. یک «لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»^۲ که از روی احساس و اعتقاد بگوئیم، ثوابش صد چندان بیشتر است.

اما شب؛ باز برنامه معمول یازده ماهه را بهم می‌زنید. برای اطاعت خدا خود را از اسارتِ راحت‌طلبی و غفلتِ خواب بیرون می‌آورید. در دل شب که سایرین خفته و مثل مرده‌اند، ولی نظام آفرینش برقرار و بیدار است، شما هم بیدار می‌شوید تا خدا را به یاد آورید. او را شکر و تسبیح کنید و به‌راز و نیاز پردازید. برای بینواها و محروم‌ها و مرده‌ها دعا کنید.

سعی کنید نمازهایتان را اول وقت بخوانید. بعد از افطار یا ظهر؛ یک حزب قرآن بخوانید، غیبت نکنید، دروغ نگوئید، بدی کسی را نخواهید و به کسی بدی نکنید. از گناه‌های گذشته توبه کنید. پی‌معرفت و تحصیل علم بروید... هفته‌ای یک شب سعی کنید دعای افتتاح را تمام یا نصفه با هم بخوانید و به معنایش توجه کنید.

شب‌های احیا را فراموش نکنید که ممکن است شب قدر باشد و مقدراتِ سال و عمرمان عوض شود.

* * *

خلاصه آنکه این ماه، ماه عبادت، تربیت و انشاءالله رحمت است. یازده ماه از سال برای خودمان می‌خوریم و می‌دویم و می‌خواهیم، یک ماه را از خود و از مردم بریده به طرف خالقمان برویم و از پیش او به طرف مردم و خودمان بیائیم.

خدا یار و نگهدار شما

بازرگان - ۱۳۴۲/۱۰/۱۲

۱. از حضرت امیر، علی (ع) : ...

۲. روایت: هیچ دگرگونی و هیچ قدرتی نیست مگر از آن (و توسط) خداوند.

فهرست مکتوبات

ماه رمضان رسید و ما هم رسیدیم! نه سال از سال است نشد که بنگار دسته بگنجد که اللهم که شکر است
از شما بشنم و سحر برایتان اللهم انی استغفرک من ذنوبک ما بانک باها و بخوانم!
ما هم رسیدیم که اگر سنگی و شکر تخم دارم اما گشت غذا و تربیت دنیا در بر شما آورد. ما هم که نمونه
توکل از ته که وقتی در شوق از راه برود نمونه گمان است.

ایده دلجم اگر فریضه است و در زمان دعایان یکسخت شام سوختی رسد و بشنید. گشت و سحر غذا و سحر
و قلابی نصیحتان کنید و قدرتان ما مبارک را بماند.

شکر که سنگی و بی حوصلگی شکستند اما بعد از آن بخت و رحمت و بخت رسیدیم به جاده گمانی در پی مراد
و نیرا و نیاید با ما برین روز. طریقه نیکند که با نظر و در اندازند اگر رسید. خوبان تبریک بگویند که
عوضه بجمع دارد و آستانه بر سنگی روزی در بخت منقطع نشود. دیگران استیانت قدرت و عبادت خوانند. از آن
روز با بخت فراختر میاید اما اجمع جمع و تربیت روحیه دارد. و ثواب قدرت با بیان آبی سینه حضرت
ایسرزید للصحیح و صفای عند الانظار و عند لقاءهم: در روزی دولت است، روح بنگار و روح
در وقت و در روزگار!

روزگاری حضرت کرامت سنگی و گشت را از گذر در میزند و در سخن نماند از کرمی. بر آنکه با کرم
درنگ گشت آنم بنیای و غنچه در شکر میاید و سنگی و وقت بخت را سیدار و بر شکر مکتب. فکر با بخت و
ذوق شکفته میاید. خدا در اینست و تمهید. از طرف دیگر با توانی گفت و اختیار جان را به بخت آرزوی
خدا گشت عسر کسب. که لا عمل ولا قوة الا بالله که از روز عسر و استقامت بگویند و از شکر عبادان میاید.
الاست با بر بخت معمول یازده ماه ما هم میزند. مبارک است خدا گدرد از بهار است جهت قلب و
خفت غلب میاید میاید. در اول شب که تا بویین شکسته در شکر مراد. از اول نظام آرزوی روزگار
و سیدار است شماعی سیدار میاید تا قدر با سیدار آردید. او را بخت و تسبیح کنید و با روز و خیار بپردازید. و بر
بنیاد و مردم آرزوی دعا کنید.

میاید نماز آمان ما اول وقت بخوانید، بعد از نظر با نظر که عرب قرآن بخواند، غنچه گنجد
در رخ گنجد. هر کس با تو امید و بختی بر بختی. از گنجد با گنجد گنجد. بی معرفت و بخت
علم بود... مبتدیان بخت میاید و با شکر ما علمه با بخت ما هم بگویند و بختی بختی کنید.
سیدار جبار را در این بخت که علم است شب قدر باشد و قدرات سال و شکران عسر کرم.

عسر آنکه این ماه عبادت، تربیت و نشاندن است.
یازده ماه از سال مبارک گمان میزیم و صدیق و بنیای، یک ماه را از گذر از مردم و بختی طرف
خالصان مردم و از سیدار طرف مردم و گداز بنیای.
خدا بیدار و شکر است
۱۳۱۱/۱۴

مهندس بازرگان در پشت این نامه نوشته اند:
«دو سه روز به ماه رمضان مانده بخوانید»